

Naslov originala:
2010: Odyssey Two
Artur C. Clarke

Copyright © 1987 by Serendib BV
Copyright © 2021 ovog izdanja KONTRAST izdavaštvo

Za izdavača:
Vladimir Manigoda

Urednik:
Jelena Nidžović
Anja Marković

Prevod:
Nikola Matić

Lektura i korektura:
Kontrast izdavaštvo / Aleksandra Bojović

Dizajn korica:
Tijana Kazimirović

Prelom:
Anica Lapčević

Štampa:
F.U.K. d.o.o.

Tiraž:
1000

Izdavač:
Kontrast, Beograd
Klaonička 2, Zemun
e-mail: jakkontrast@gmail.com
kontrastizdavastvo.rs
facebook.com/KontrastIzdavastvo

ARTUR Č. KLARK

2010: DRUGA ODISEJA

KONTRAST

Beograd, 2021.

Posvećeno, s poštovanjem i divljenjem,
dvojici velikih Rusa koji su prikazani u ovoj knjizi:

Generalu Alekseju Leonovu – Kosmonautu,
Heroju Sovjetskog Saveza, Umetniku

i
Akademiku Andreju Saharovu – Naučniku,
Nobelovcu i Humanisti.

Piščeva beleška

Roman *2001: Odiseja u svemiru* napisan je u periodu između 1964. i 1968. godine i objavljen u julu 1968, nedugo nakon premijere filma. Kao što sam to opisao u knjizi *Izgubljeni svetovi 2001*, oba ta projekta su se odvijala uporedo, utičući uzajamno jedan na drugi. Stoga sam često imao čudno iskustvo prepravljajući rukopisa nakon što bih pogledao snimke scena zasnovane na ranijoj verziji priče – što je bio stimulativan, mada prilično skup način pisanja romana.

Rezultat toga je da postoji daleko bliža paralela između knjige i filma nego što je to uobičajeno slučaj, ali takođe da postoje i velike razlike. U romanu je određite svemirskog broda *Diskaveri* Japet, najenigmatičniji među Saturnovih mesecima. Do saturnijanskog sistema stizalo se preko Jupitera: *Diskaveri* je prišao dovoljno blizu džinovskoj planeti da iskoristi njeno ogromno gravitaciono polje kako bi proizveo efekat „pračke” i dobio ubrzanje potrebno za drugu fazu svog putovanja. Identični manevar su upotrebile sonde *Vojadžer* kada su 1979. godine sprovele prvo detaljno izviđanje spoljnih džinova.

Međutim, Stenli Kjubrik je u filmu mudro izbegao zabunu prikazavši da se treće suočavanje Čoveka i Monolita odigrava među Jupiterovim mesecima. Saturn je u potpunosti bio izbačen iz scenarija, mada je Daglas Trambul kasnije iskoristio ekspertizu koju je stekao tokom produkcije da snimi planetu i njene prstenove u svom ostvarenju *Tihi beg*.

Sredinom šezdesetih, niko nije mogao da zamisli da će prvi koraci u istraživanju Jupiterovih meseca biti učinjeni ne u sledećem veku, već samo petnaestak godina kasnije. Niti je iko mogao da sanja čudesa koja će oni doneti – mada možemo da budemo sasvim sigurni da će otkrića *Vojadžer* sonde jednoga dana biti nadmašena misijama sa još neočekivanim rezultatima. Kada je 2001. napisana, Io, Evropa, Ganimed i Kalisto bile su samo tačkice svetla čak i za najmoćnije teleskope; sada su to svetovi, svaki od njih jedinstven, a jedan od njih – Io – vulkanski je najaktivnije telo u Sunčevom sistemu.

Ipak, kad se sve uzme u obzir, i knjiga i film se dosta dobro drže u jasnijem kontekstu koji su ta otkrića pružila, i fascinantno je uporediti sekvence sa Jupiterom iz filma sa stvarnim snimcima koje su zabeležile kamere *Vojadžera*. Ali očigledno je da bilo šta napisano danas mora uključivati i rezultate iz 1979: Jupiterovi meseci više nisu neistražena teritorija.

Postoji i drugi, suptilniji, psihološki faktor koji se mora uzeti u obzir. Roman 2001. pisan je u doba koje sada leži sa druge strane jednog od Velikih Razgraničenja u istoriji čovečanstva; mi smo od njega zauvek podeljeni trenutkom u kome je Nil Armstrong kročio na površinu Meseca. Taj datum, 20. jun 1969. godine, bio je i dalje pola decenije u budućnosti kada smo Stenli Kjubrik i ja počeli da razmišljamo o, kako je on to sročio, „ostvarivanju fraze 'dobar naučnofantastični' film”. Sada su istorija i fikcija postale neraskidivo isprepletane.

Astronauti misije *Apolo* su već pogledali film kada su krenuli na Mesec. Posada *Apolo 8*, koji su na Božić 1968. postali prvi ljudi koji su ugledali udaljenu stranu Meseca, ispričala mi je da su bili u iskušenju da radiom prijave otkriće velikog crnog monolita; nažalost, profesionalnost je prevagnula.

Potom je bilo još nekoliko skoro neverovatnih primera prirode koja imitira umetnost. Najčudnija među njima bila je saga o *Apolu 13* 1970. godine.

Počelo je dobrim uvodom; Komandni Modul, u kome je bila smeštena posada, dobio je naziv Odiseja. Zatim, neposredno pre

eksplozije tanka sa kiseonikom, koja je uzrokovala prekid misije, posada je slušala *Zaratustrinu temu* Riharda Štrausa, koja je sada univerzalno povezana sa filmom. Odmah nakon nestanka struje, Džek Svigert je Kontroli misije poslao poruku radiom: „Hjustone, imali smo problem.” Reči kojima se Hal obratio astronautu Frenku Pulu u sličnoj prilici bile su „izvinite što prekidam svečanost, ali imamo problem”.

Kada je kasnije objavljen izveštaj komisije o misiji *Apola 13*, direktor Nase Tom Pejn mi je poslao primerak i ispod Svigertovih reči dopisao: „Kao što si oduvek i govorio da će biti, Arture.” I dalje se čudno osećam kada razmišljam o tom celokupnom nizu događaja – skoro kao da zaista imam određenu odgovornost.

Postoji još jedno poklapanje koje je, doduše, manje ozbiljno, ali podjednako upečatljivo. Jedna od tehnički najbriljantnijih scena u filmu jeste ona u kojoj je Frenk Pul prikazan kako trči po kružnoj stazi ogromne centrifuge, pri čemu ga vezanog za tle drži „veštačka gravitacija” koju proizvodi njeno otvaranje.

Skoro deceniju kasnije, posada izuzetno uspešnog *Skajlaba* je shvatila da su ih projektanti letelice opskrbili sličnim geometrijskim mehanizmom: prsten ormarića za skladištenje formirao je glatku, kružnu traku po unutrašnjosti stanice. Međutim, *Skajlab* se nije vrteo, ali to nije sprečavalo njegove dovrtljive žitelje. Otkrili su da mogu da trče po toj traci, kao miševi ili hrčci po točku u kavezu, i da proizvedu rezultat koji je bio vizuelno identičan onome što je prikazano u *2001*. Snimak te vežbe su odaslali nazad na Zemlju (moram li da spominjem uz koju muzičku pratnju?), sa komentarom:

„Stenli Kjubrik bi trebalo da vidi ovo.” Što se posle nekog vremena i desilo, jer sam mu poslao telekino snimak. (Nikad ga nisam dobio nazad; Stenli koristi ukroćenu crnu rupu kao arhivski sistem.)

Još jednu vezu između filma i stvarnosti predstavlja slika *Bлізу Meseca*, koju je naslikao komandant *Apolo-Sojuza*, kosmonaut Aleksej Leonov. Prvi put sam je video 1968, kada je *2001*.

predstavljena na Konferenciji Ujedinjenih nacija o mirnodopskim upotrebama svemira. Odmah nakon projekcije, Aleksej mi je skrenuo pažnju na to da njegov koncept (na 32. strani knjige *Zvezde nas očekuju*, čiji su autori Leonov i Sokolov i koja je objavljena u Moskvi 1967) pokazuje potpuno isti raspored nebeskih tela kao uvodni kadar filma: Zemlja se promalja iza Meseca, a nad njima se uzdiže Sunce. Potpisana skica njegove slike sada visi na mom zidu; za dalje detalje, pogledajte 12. poglavlje.

Možda je ovo odgovarajući trenutak da identifikujem još jedno, donekle manje poznato ime koje se pojavljuje na ovim stranicama, Sjuesen Cjen. Doktor Cjen je 1936. godine, zajedno sa velikim Teodorom fon Karmanom i Frenkom Dž. Malinom, osnovao Gugenhajmovu aero-nautičku laboratoriju pri Kalifornijskom tehnološkom institutu (GALCIT) – neposrednog preteču čuvenu pasadenske Laboratorije za mlazni pogon. On je takođe bio prvi profesor na „Robert Godar” katedri na Kalteku i tokom četrdesetih je napravio ogromne doprinose američkom raketnom istraživanju. Kasnije, u jednoj od najsramnijih epizoda Makartijevog razdoblja, kada je poželeo da se vrati u svoju postojbinu, uhapšen je na osnovu iskonstruisanih optužbi za kršenje bezbednosnih protokola. Tokom poslednje dve decenije bio je jedna od ključnih ličnosti kineskog raketnog programa.

Konačno, tu je i neobičan slučaj *Japetovog oka* – trideset petog poglavlja u *2001*. U njemu opisujem neobično Boumenovo otkriće na Saturnovom mesecu: 'Blistavobeli oval, dugačak oko četiri stotine milja, a širok dve stotine... savršeno simetričan... i tako oštih ivica da je gotovo izgledalo da je naslikan... na pročelju malog meseca.' Približivši se, Boumen je postao uveren da 'svetla elipsa - postavljena spram tamne pozadine satelita - ogromno, prazno oko, zagledano u njega, koji se približava.' Kasnije je spazio 'sićušnu crnu tačku u samom središtu', za koju se ispostavlja da je Monolit (ili jedno od njegovih avatara).

Pa, kada je *Vojadžer 1* poslao prve fotografije Japeta, one su zaista pokazivale veliki, beli oval jasnih ivica sa sićušnom crnom

tačkom u sredini. Karl Segan mi je odmah poslao kopiju fotografije iz Laboratorije za mlazni pogon sa zagonetnim komentarom „Mislimo na tebe...” Ne znam da li da osećam razočaranje ili olakšanje što ni *Vojadžer 2* nije razrešio misteriju.

Stoga je neizbežno da će priča koja je sada pred vama daleko kompleksnija od direktnog nastavka ranijeg romana – ili filma. Tamo gde se te dve verzije razilaze, ja sam pratio filmsku; međutim, značajno više sam se trudio oko toga da ova knjiga bude dosledna sama sebi i verna našim trenutnim saznanjima.

Koja će, naravno, biti ponovo zastarela kada 2001. godina za-pravo stigne.

Artur Č. Klark
KOLOMBO, ŠRI LANKA
januar 1982.

**I DEO
LEONOV**

1.

Sastanak u žiži

Čak i u ovom metričkom dobu, teleskop je i dalje bio od hiljadu stopa, a ne od trista metara. Veliki tanjir postavljen među planine već je bio dopola pun senki, kako se tropsko sunce hitro spuštalo na počinak, ali se trougaona platforma antenskog kompleksa, koja je bila postavljena visoko nad njegovim centrom, i dalje blistala od svetlosti. Bilo bi potrebno zaista oštro oko da se sa udaljene površine zemlje razaberu dve ljudske figure u vazдушnom lavirintu greda, potpornih kablova i talasovoda.

„Došlo je vreme”, reče doktor Dimitrij Mojsevič svom starom prijatelju Hejvudu Flojdu, „da pričamo o mnogim stvarima. O cipelama i svemirskim brodovima i pečatnom vosku, ali uglavnom o monolitima i pokvarenim kompjuterima.”

„Znači zato si me odvuкао sa konferencije. Nije da se nešto žalim – čuo sam Karla kako drži onaj isti govor o SETI-ju toliko puta da i sam mogu da ga odrecitujem. A pogled je zaista fantastičan – znaš, toliko puta sam bio u Aresibu, ali se nikad nisam popeo ovde do antene.”

„Sram te bilo. Ja sam ovde već treći put. Zamisli samo – mi osluškujemo celu vasseljenu – ali nas niko ne može da čuje. Tako da, hajde da popričamo o tvom problemu.”

„Kom problemu?”

„Da počnemo od toga zašto si morao da daš ostavku na mesto predsednika Nacionalnog astronautičkog veća.”

„Nisam dao ostavku. Na Havajskom državnom univerzitetu imam dosta bolju platu.”

„Okej – nisi dao ostavku – bio si korak ispred njih. Vudi, posle svih ovih godina ne možeš da me prevariš i stvarno bi trebalo da prestaneš da pokušavaš. Kada bi ti sada ponudili da se vratiš na NAV, da li bi oklevao?”

„Dobro, dobro, matora kozačino. Šta želiš da znaš?”

„Pre svega, postoje mnoge nerazjašnjene tačke u izveštaju koji si, posle onoliko suptilnog podsticanja, konačno podneo. Preći ćemo preko urnebesne i, ruku na srce, protivzakonite tajnovitosti s kojom ste iskopali monolit u Tihovom krateru.”

„To nije bila moja ideja.”

„Drago mi je da to čujem. Čak ti i verujem. I mi cenimo činjenicu da vi sada dopuštate svima da ga ispituju – što je, naravno, trebalo da uradite od samog početka. Ali nije da je bilo neke koristi od toga...”

Nastala je sumorna tišina dok su dva muškarca razmišljala o crnoj enigmi tamo na Mesecu, koja je i dalje prezrivo prkosila svim oružjima koja je ljudska domišljatost uspevala da upotrebi na njoj. Onda je ruski naučnik nastavio.

„U svakom slučaju, šta god da je monolit u Tihovom krateru, kod Jupitera se nalazi nešto znatno bitnije. Tamo je, uostalom, i poslao signal. I tamo su se vaši ljudi uvalili u nevolju. Uzgred rečeno, žao mi je zbog toga – iako je Frenk Pul bio jedini od njih koga sam lično poznao. Upoznali smo se '98. na kongresu MAF-a – činio mi se kao dobar čovek.”

„Hvala ti; svi su oni bili dobri ljudi. Voleo bih da znamo šta im se desilo.”

„Šta god da je bilo u pitanju, sigurno ćete se složiti da je to pitanje koje se sada tiče cele ljudske rase – ne samo Sjedinjenih Država. Ne možete više da pokušavate da koristite svoje znanje u svrhu sticanja čisto nacionalnih prednosti.”

„Dimitrij – ti savršeno dobro znaš da bi tvoja strana uradila potpuno istu stvar. I ti bi u tome pomogao.”

„Apsolutno si u pravu. Ali to je sada davno prošlo vreme – kao i vaša nedavno smenjena predsednička administracija koja je bila odgovorna za ceo taj rusvaj. Kod novog predsednika će možda prevagnuti mudriji glasovi.”

„Sasvim moguće. Da li imaš neke predloge i da li su oni zvanični, ili su samo lične nade?”

„U ovom trenutku, potpuno nezvanične. Ono što prokleti političari nazivaju preliminarnim razgovorima. Za koje ću glatko poreći da su se uopšte i odigrali.”

„Pošteno. Nastavi.”

„Okej – situacija je ovakva. Vi sklapate *Diskaveri 2* u parkirnoj orbiti što brže možete, ali nema nade da ćete biti spremni za manje od tri godine, što znači da ćete propustiti sledeći optimalni period za lansiranje.”

„Ne mogu ni da potvrdim, ni da poreknem. Imaj na umu da sam ja samo skromni univerzitetski rektor, daleko od Veća za astronautiku.”

„A pretpostavljam da je tvoja poslednja poseta Vašingtonu bila samo rekreativnog karaktera, da vidiš neke stare prijatelje. Da nastavim: naš *Aleksej Leonov*...”

„Mislio sam da ćete ga nazvati *German Titov*.”

„Grešiš, rektore. Dobra, stara CIA te je ponovo izneverila. *Leonov* je, od prošlog januara. I nemoj nikome pričati da sam ti rekao da će do Jupitera stići najmanje godinu dana ranije od *Diskaverija*.”

„Nemoj ni ti nikome pričati da sam ti ja rekao da smo se mi tačno toga i bojali. Ali nastavi.”

„Pošto su moji šefovi isto toliko glupi i kratkovidni koliko i tvoji, oni hoće da to obavimo sami. Što znači da se, šta god da je pošlo po zlu kod vas, može desiti i nama, i da ćemo onda svi ponovo biti na početku – u najboljem slučaju.”

„Šta ti misliš da se dogodilo? Mi smo zbunjeni isto koliko i vi. I nemoj da mi pričaš da niste uhvatili sve što je Dejv Boumen slao.”

„Naravno da jesmo. Sve do onog poslednjeg 'O, Bože! – puna je zvezda!'. Čak smo odradili i analizu stresa na uzorcima njegovog glasa. Ne mislimo da je halucinirao; pokušavao je da opiše ono što je zaista video.”

„A šta misliš o Doplerovom efektu na toj transmisiji?”

„Potpuno je nemoguće, naravno. Kada smo izgubili njegov signal, udaljavao se brzinom koja je bila desetina brzine svetlosti. A dostigao ju je za manje od dva minuta. Četvrt miliona gravitacija!”

„Dakle, mora da je umro u trenutku.”

„Nemoj da se praviš naivan, Vudi. Vaši radiji u astronautskim kapsulama nisu napravljeni da izdrže ni stoti deo tog ubrzanja. Ako su oni mogli da prežive, mogao je i Boumen – barem do momenta u kome smo izgubili kontakt.”

„Samo obavljam samostalnu proveru vaših zaključaka. Od tog momenta nadalje i mi jednako pipamo po mraku koliko i vi. Ako je za vas to tačno.”

„Samo se igramo gomilom ludačkih nagađanja koje bi me bilo sramota da ti spomenem. A ipak mi se čini da nijedno od njih neće biti ni dopola ludačko koliko istina.”

Svuda oko njih, navigaciona svetla palila su se u nizu grimiznih eksplozija, i tri vitka tornja koja su nosila antenski kompleks počela su da blešte poput svetionika spram sve tamnijeg neba. Poslednji crveni okrajak sunca nestajao je ispod brda koja su ih okruživala; Hejvud Flojd je čekao Zeleni Blesak, koji nikada nije video. Ponovo se razočarao.

„Pa, Dimitrij”, rekao je, „pređimo na stvar. Ka čemu ti tačno stremiš?”

„Mora da postoji ogromna količina neprocenjivih informacija koja je ostala u memorijskim bankama *Diskaverija*; moguće je da se i dalje prikupljaju, čak iako je brod prestao da ih šalje. Voleli bismo da dobijemo to.”

„Pošteno. Ali kada stignete tamo i *Leonov* se susretne sa *Diskaverijem*, šta će vas sprečiti da se ukrcate i kopirate sve što želite?”

„Nisam mislio da ću morati da te podsećam na to da je *Diskaveri* teritorija Sjedinjenih Država i da bi se nedozvoljen ulazak okarakterisao kao piratski.”

„Osim u slučaju životne opasnosti, što ne bi bilo teško udesiti. Uostalom, bilo bi nam teško da proverimo šta vaši momci rade sa razdaljine od milijardu kilometara.”

„Hvala ti na tom izuzetno interesantnom predlogu. Preneću ga dalje. Ali čak i kada bismo se ukrcali, bile bi nam potrebne nedelje da naučimo kako rade svi vaši sistemi i iščitamo sve vaše memorijske banke. Ja predlažem saradnju. Ubeđen sam da je to najbolja ideja – ali je moguće da ćemo obojica imati pred sobom težak posao da prodamo tu ideju našim šefovima.”

„Hoćeš da jedan od naših astronauta pođe na *Leonov*?”

„Da – najbolje inženjer koji je specijalizovan za sisteme na *Diskaveriju*. Kao oni koje trenutno obučavate u Hjustonu da vrate brod kući.”

„Kako si znao za to?”

„Za ime boga, Vudi – to je bilo u video-tekstu *Žurnala avijacije* pre najmanje mesec dana.”

„Stvarno sam van svih tokova, niko mi više ne govori šta je prestalo da bude strogo poverljivo.”

„Razlog više da provedeš neko vreme u Vašingtonu. Da li mogu da računam na tvoju podršku?”

„Apsolutno. Slažem se sa tobom sto posto. Ali...”

„Ali šta?”

„Obojica ćemo morati da se borimo sa dinosaurusima kojima su mozgovi u repu. Neki od mojih će imati argumente poput 'pustimo Ruse da rizikuju svoje živote, jureći kao sumanuti ka Jupiteru. Mi ćemo svejedno tamo stići nekoliko godina kasnije – čemu žurba?’”

Za trenutak je nastala tišina na antenskoj platformi, čulo se samo blago pucketanje ogromnih potpornih kablova na kojima je visila sto metara iznad tla. Onda je Mojsevič nastavio, toliko tiho da se Flojd naprezao da ga čuje: „Da li je iko u skorije vreme proverio orbitu *Diskaverija*?”

„Stvarno ne znam, ali rekao bih da jeste. U svakom slučaju, iz kog razloga bi trebalo da se bavimo time? Orbita je savršeno stabilna.”

„Naravno. Ali ako bih mogao netaktično da te podsetim na jedan neprijatan incident iz starih dana Nase. Vaša prva svemirska stanica – *Skajlab*. Trebalo je da ostane u orbiti najmanje deceniju, ali vi niste dobro obavili proračune. Ozbiljno je potcenjen otpor vazduha u jonosferi i stanica je krenula da se spušta godinama ranije nego što je predviđeno. Siguran sam da se sećaš te uzbudljive male epizode, iako si u to vreme i dalje bio dečak.”

„To je bilo godine kada sam diplomirao, što ti vrlo dobro znaš. Ali *Diskaveri* se ni u jednoj tački ne približava Jupiteru. Čak i u perigeju – ovaj, perijovu – brod je previše visoko da bi na njega delovao atmosferski otpor.”

„Već sam rekao dovoljno da ponovo budem izgnan u svoju daču – a sledećeg puta možda neće dozvoljavati da me posećuješ. Tako da, samo naloži svom osoblju koje se bavi praćenjem orbite da malo pažljivije odrade svoj posao. I podseti ih da Jupiter ima najveću magnetosferu u Sunčevom sistemu.”

„Razumem na šta misliš – hvala puno. Još nešto, pre nego što krenemo dole? Počeo sam da se smrzavam.”

„Ništa se ti ne sekiraj, stari družo. Čim pustiš da sve ovo procuri do Vašingtona – a sačekaj nedelju dana da obezbedim odstupnicu – stvari će da postanu jako, jako vruće.”